

דגם תשובות בתורה שבעל פה – גמרא מסכת בבא קמא, מס' 005391, קיץ תשפ"א

הערה למעריך: דברים הכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחן.
על הנבחן לענות על שש שאלות: על חמש מן השאלות 1-7 ועל אחת מן השאלות 8-9.

על הנבחן לענות על חמש מן השאלות 1-7.

1. שמירה פחותה ושמירה מעולה (דף נה, ע"ב)

א. מי הוא התנא שסובר שבנוגע לבהמה מועדת די בשמירה פחותה [כדי להיפטר מתשלום הנזק]? [לקבל: מי הוא התנא של משנתנו?]

שור מועד	שור תם	רבי מאיר
חייב	חייב	רבי יהודה
פטור	חייב	רבי אליעזר
חייב	חייב	

ב. (1) רבי מאיר: פטור.

רבי יהודה: פטור.

רבי אליעזר: פטור.

ג. (1) על פי משנתנו די בשמירה פחותה לנזקי שן ורגל המועדים, וגם לפי רבי יהודה די בשמירה פחותה לשור המועד.

(2) אומנם רבי מאיר סובר שלא די בשמירה פחותה לשור המועד [קרן], אבל בנזקי שן ורגל, שבהם עוסקת משנתנו, הוא סובר שדי בשמירה פחותה כי התורה מיעטה בשמירתם.

2. והוא שחתרה (דף נז, ע"א)

א. (1) "נפרצה בלילה" – הבהמה חתרה מתחת לכותל והפילה אותו, ויצאה והזיקה.

(2) הנחת הבהמה בדיר שהכותל שלו רעוע היא פשיעה כי הכותל עלול ליפול. אומנם בסופו של דבר הכותל נפל בגלל חתירת הבהמה, שהוא דבר בלתי צפוי ולכן הוא אונס.

ב. (1) הניחה בחמה.

(2) מכיוון שהשאיר את הבהמה בחמה היה צריך להעלות בדעתו שהבהמה תעשה כל תחבולה שיכולה לעשות כדי לצאת, ואפילו לחתור תחת הכותל. לכן גם החתירה היא פשיעה ולא אונס.

3. שומר אבדה (דף נו, ע"ב - דף נז, ע"א)

א. הכלל: העוסק במצווה פטור מן המצווה – בשעה שאדם עוסק במצווה אחת הוא פטור ממצווה אחרת.

לדעת רב יוסף, דינו של שומר אבדה הוא כשומר שכר כי יש לו הנאה – הוא אינו צריך לתת לחם לעני בשעה שהוא עוסק באבדה, משום שהעוסק במצווה אחת [השבת אבדה] פטור ממצווה אחרת [צדקה].

ב. (1) בברייתא למדו מהכפילות "השב תשיבם" שאפשר להחזיר את האבדה לא רק לביתו של הבעלים אלא גם לגינתו ולחורבתו. רבה הבין שהכוונה היא לגינה ולחורבה שאינן משתמרות כי אילו הכוונה הייתה לגינה ולחורבה המשתמרות – לא היה צורך לרבותן מן הכפילות שבפסוק כי אין הבדל בין גינה וחורבה המשתמרות ובין בית.

(2) מכיוון שכאמור אפשר להחזיר אבדה גם למקום שאינו משתמר, דהיינו למקום שמשתמר רק מאירועים מצויים ואינו משתמר מאירועים שאינם מצויים, משמע ששומר אבדה הוא כשומר חנם, שצריך לשמור על הפיקדון רק מאירועים מצויים.

ג. התירוץ של רב יוסף: כוונת הברייתא היא לרבות גינה וחורבה המשתמרות; ובנוגע לטענה שאין צורך לרבותן מן הכפילות שבפסוק כי אין הבדל בין גינה וחורבה המשתמרות לבית – רב יוסף טוען שהכפילות מלמדת שדי בהשבת האבדה לרשות המשתמרת של הבעלים, ואין צורך בדיעת הבעלים שהאבדה הושבה לשם, דהיינו שהמוצא אינו צריך להודיע לבעלים שהוא השיב את האבדה לשם.

4. משחית ודָּבַר בעיר (דף ס, ע"א-ע"ב)

א. רב יוסף בכה כי מן הברייתא שאומרת שהפורענות מתחילה מן הצדיקים משמע לכאורה שהצדיקים אינם חשובים לכולם.

אביי ניחמו שהעובדה שהפורענות מתחילה מן הצדיקים היא דווקא טובה להם, כדי שלא יצטרכו לראות את הרעה העתידה לבוא.

ב. (1) אם יש דָּבַר בעיר, הישאר בביתך [כדי שלא תיפגע מן המחלה].

(2) "ואתם [לא תצאו איש מפתח ביתו עד בִּקְרָ] — כאשר יש דָּבַר בעיר בלילה — יש להישאר בבית.

"לָךְ [עמי בא בחדריך וסגר דְּלָתְךָ בְּעֶדְךָ]" — גם כאשר יש דָּבַר בעיר ביום — יש להישאר בבית.

"מחוץ [תשכל חרב ומחדרים אימה]" — כאשר יש דָּבַר בעיר וגם אימה ממלאך המוות בתוך הבית — יש להישאר בבית.

ג. לא ללכת באמצע הדרך ולא להיכנס יחידי לבית הכנסת.

[הערה למערב: תלמיד שכתב שאחת ההנחיות היא לסגור חלונות — יש לקבל את תשובתו.]

5. המדליק את הגדיש (דף סא, ע"ב - דף סב, ע"א)

א. (1) אדם הדליק את הבירה (=מגדל) של חברו — חכמים מודים שמשלם על כל מה שהיה בבירה כי דרך בני אדם להניח את החפצים שלהם בבתיים.

(2) בעל שדה השאיל לחברו מקום בשדהו להגדיש גדיש, וחברו הגדיש שם והטמין בגדיש, ובעל השדה לא שמר על אשו ונדלק הגדיש — רבי יהודה מודה שאינו משלם על הטמון כי בעל השדה קיבל עליו רק את שמירת הגדיש.

ב. (1) מהביטוי "או הקמה" שבפסוק העוסק בנזקי אש למדו "לרבות כל בעלי קומה" (דף ס, ע"א), דהיינו גם בעלי חיים, שגם בנוגע אליהם אדם מתחייב על נזקי אישו.

(2) "קם ליה בדרבה מיניה" — אדם שהתחייב על מעשה אחד גם עונש מיתה וגם עונש תשלומים, נענש רק בעונש החמור יותר, עונש מיתה, ופטור מתשלומים.

על פי רש"י, המדליק אינו פטור מתשלום כי הוא אינו חייב מיתה [ותשלומים] על העבד, כי העבד לא היה כפות והיה יכול לברוח.

ג. פטור מלשלם בעבור הגדי והגדיש כי חייב מיתה על העבד הכפות שלא יכול היה לברוח, ובמקרה כזה אדם נענש רק בעונש החמור יותר.

6. חיטין וחיפן בשעורין ושעורין בחיטין (דף סב, ע"א)

א. מקרה א וטעם דינו — בעל התבואה הגדיש חיטים כפי שהורשה, אך כיסה את החיטים בשעורים, ובעל השדה לא שמר על אישו ונדלק הגדיש. בעל השדה משלם דמי שעורים בלבד כי יכול לטעון שאומנם הוא הרשה לו להגדיש חיטים, אבל כיוון שראה גדיש של שעורים לא נזהר כל כך.

מקרה ב וטעם דינו — בעל התבואה הגדיש שעורים כפי שהורשה, אך כיסה את השעורים בחיטים, ובעל השדה לא שמר על אישו ונדלק הגדיש. בעל השדה משלם דמי שעורים בלבד כי לא קיבל על עצמו לשמור על חיטים אלא על שעורים.

ב. (1) במקרה שהזיקה לדינר — חייבת לשלם דינר זהב, כי בעל הדינר יכול לומר לה: מדוע הזקת בידיים לדינר שלי? [המזיק בידיים לנכסיו של אחר חייב לשלם מלוא הנזק אף אם הוא סבור שהוא מזיק לדבר שערכו פחות].

(2) במקרה שפשעה בשמירה — חייבת לשלם דינר כסף בלבד, משום שהיא יכולה לומר לבעל הדינר: שמירה על דינר של כסף קיבלתי על עצמי, אך שמירה על דינר של זהב לא קיבלתי על עצמי.

ג. "שעורין וחיפן בחיטין אינו משלם אלא דמי שעורין בלבד".

7. קטע שלא נלמד

- א. (1)** דברי רב נאמרו בנוגע למקרה שאדם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובהמתו של בעל הבית הוזקה בפירות.
- רב אומר שמקרה זה שבמשנה, שבו הדין שבעל הפירות חייב הוא רק אם בהמתו של בעל הבית הוזקה בעקבות שהחליקה בפירות, אבל אם הבהמה הוזקה בעקבות אכילתה מן הפירות יותר מדי – בעל הפירות פטור.
- (2)** בעל הפירות יהיה פטור במקרה שהבהמה אכלה והוזקה כי הבהמה לא הייתה צריכה לאכול מן הפירות [הבהמה גרמה לעצמה את הנזק על ידי אכילתה ולכן בעל הפירות פטור מלשלם על נזק זה].
- ב.** בברייתא כתוב שאם אדם הניח סם המוות לפני בהמת חברו והבהמה אכלה את הסם ומתה – המניח פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים. משמע שהוא פטור מדיני אדם רק במקרה שהניח סם המוות שאין הבהמה רגילה לאוכלו, אבל אם היה מניח פירות שהבהמה רגילה לאוכלם היה מתחייב גם בדיני אדם. אבל לפי דברי רב לא ברור מדוע הדין כך, הרי הבהמה לא הייתה צריכה לאכול מן הפירות.
- ג.** גם במקרה שהניח פירות לפני בהמת חברו המניח פטור מדיני אדם [כי הבהמה לא הייתה צריכה לאכול מן הפירות], אבל הברייתא כתבה "סם המוות" כדי ללמד חידוש שאפילו אם הניח סם המוות שהבהמה אינה רגילה לאוכלו, בכל זאת המניח חייב בדיני שמיים.

על הנבחן לענות על אחת מן השאלות 8-9.

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)

על הנבחן לענות על אחד מן הסעיפים א-ג.

- 8. א.** מאמרים בשם בניו של רב פפא (דף פ, ע"ב)
- (1) I.** הברייתא מציינת כמה פורעניות, ובהן חיכוך, שהדין בנוגע אליהן הוא שאין מתריעין עליהן [בשבת], אבל צועקים עליהן. הדין שבברייתא זו מנוגד למאמר המורה שמתריעין על החיכוך בשבת.
- II.** התרעה היא תפילה בציבור [בשופרות ובחצוצרות] וצעקה היא תפילה ביחיד.
- (2) "דלת הננעלת" – חוסר הצלחה של האדם [לקבל: אדם שהיה צריך לקבל סמיכה ולא הסתייע הדבר].**
מאמר זה נאמר כדי שאדם שמרגיש חוסר הצלחה ירבה בתפילה ובבקשת רחמים מה'.
- ב.** מעייין היוצא בתחילה (דף פא, ע"א-ע"ב)
- (1) "מעייין היוצא בתחילה" – מעייין שהתחיל לנבוע בשדה פרטי לאחר חלוקת הארץ.**
"מסתפקין ממנו" – [בני העיר] רשאים להשתמש במי המעיין.
- (2) I.** על פי רבה בר רב הונא, המשתמש במי המעיין נותן דמים לבעל השדה שהמעייין נובע בו כי מי המעיין שייכים לו.
- II.** אין הלכה כמוהו.
- ג.** מהלכים בשבילי הרשות (דף פא, ע"א)
- (1) "שבילי הרשות" הם שבילים שעוברים בשדות פרטיים.**
שבילים אלה נקראים "שבילי הרשות" כי מקובל שבעלי שדות נותנים רשות לכל אדם ללכת בשבילים אלה.
- (2) התנאי חל מהכנסת התבואה מן השדה אל הבית עד שעת הזריעה [שעה שהזרעים מתחילים לצמוח]**
אן: עד שתרו רביעה שנייה אן: עד י"ז במרחשוון.
- (3) תנאי זה מועיל לאנשים שהולכים במקום.**
התועלת היא שהם אינם צריכים להקיף את השדה, ויכולים לקצר את הדרך בשביל שעובר בשדה.

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)

על הנבחן לענות על אחד מן הסעיפים א-ג.

9. א. נוטל רכוש חברו על מנת לשלם

(1) האם מותר להאכיל את הבהמות בגדישים של שעורים השייכים לישראל בלי רשות, ואחר כך לשלם לבעלי גדישי השעורים בגדישים של עדשים של פלישתים?

(2) I. שני התנאים הם:

— הדבר האחר שהוא רוצה לשלם בו תמורת הרכוש שהוא נוטל צריך להיות מזומן בידו.

— צריך שהתשלום יהיה זכות לאדם שנוטלים ממנו, דהיינו שהתשלום יהיה שווה יתרה מהרכוש שנטלו ממנו.

II. מהפסוק ביחזקאל ברור שהאדם שנטל מחברו נקרא רשע כאשר הוא משלם על גזלה שגזל, אבל כאשר התשלום מזומן בידו ומזכה לבעל הרכוש על ידי אחר — אין זה גזלה ואינו נקרא רשע.

ב. לא תחמוד

(1) על פי הרמב"ם בהלכה י, חיים אינו עובר על איסור כי רק רצה שיהיה לו השעון הזה אבל לא תכנן כיצד ישיג אותו.

(2) על פי הרמב"ם בהלכה י, חיים עובר על איסור "לא תתאוה" כי "חשב בליבו היאך יקנה דבר זה".

(3) על פי הרמב"ם בהלכה ט, חיים עובר על איסור "לא תחמד" כי "הפציר בו עד שלקחו ממנו". אך מכיוון שגם התאוה עובר גם על איסור "לא תתאוה" (הלכה יב).

ג. גידול בהמה דקה בארץ-ישראל

(1) פסק מרן השולחן ערוך: דין המשנה "אין מגדלין בהמה דקה בארץ-ישראל" אינו חל בתקופתו.

הסבר הסיבה לפסק: טעם האיסור הוא משום שדרכן של בהמות דקות לרעות בשדות של אחרים ולגרום להם נזק, אבל בתקופה שאין מצוי שיהיו לישראל שדות בארץ-ישראל האיסור אינו חל.

(2) הסבר צדדי הספק: מצד אחד, על פי פסק השולחן ערוך בעצם הותרה הגזרה שגזרו חז"ל, וכיוון שהותרה הותרה ואינה חלה עוד גם בזמן הזה. מצד אחר, הגזרה הותרה משום שטעם הגזרה לא היה רלוונטי למציאות, אבל בזמן הזה, שחזר טעם האיסור לקדמותו והוא שוב רלוונטי — חזרה הגזרה לחול.

(3) I. הקושיה: השולחן ערוך פסק שגזרת חז"ל אינה חלה כיוון שטעם הגזרה בטל, אבל אי אפשר לבטל גזרות שגזר בית דין אחד, אלא אם כן בית הדין האחר הוא גדול מבית הדין הראשון בחוכמה ובמניין.

II. גזרת חז"ל הייתה בגלל טעם ידוע, ולכן כאשר נתבטל הטעם בטל האיסור.